ب) اختلاف اقوال در منتهی

(17:53)

آن چه که الآن می‌خواهم به‌عنوان یک کلمه عرض کنم، فتوا و استظهار از کلمات علامه نیست. آن چه که الآن می‌خواهم عرض کنم، تاریخ و نقل اقوالی است که علامه در منتهی دارند. من منتهی چاپ قدیم را آوردم، جزء دوم، صفحه پانصد و نود و دو است. آن چه که در بحث ما خیلی اهمیت دارد، نقل این عبارات است. عباراتی که ایشان از اقوال پیشینیان دارند. فرموده‌اند:

> مسألة: إذا رأى الهلال أهل بلد، وجب الصوم على جميع الناس، سواء تباعدت البلاد أو تقاربت. و به قال أحمد ، و الليث بن سعد ، و بعض أصحاب الشافعيّ. و قال الشيخ - رحمه اللّه -: إن كانت البلاد متقاربة لا تختلف في المطالع، كبغداد و البصرة، كان حكمها واحدا، و إن تباعدت، كبغداد و مصر، كان لكلّ بلد حكم نفسه . و هو القول الآخر للشافعيّة . و اعتبر بعض الشافعيّة في التباعد مسافة التقصير و هو ثمانية و أربعون ميلا فاعتبر لكلّ بلد حكم نفسه إن كان بينهما هذه المسافة . و روي عن عكرمة أنّه قال: لأهل كلّ بلد رؤيتهم. و هو مذهب القاسم، و سالم، و إسحاق[1]

«إذا رأى الهلال أهل بلد، وجب الصوم على جميع الناس، سواء تباعدت البلاد أو تقاربت»؛ این است که گفتم از منتهی علامه می‌گویند. **« و به قال أحمد ، و الليث بن سعد ، و بعض أصحاب الشافعيّ. و قال الشيخ قدّس سرّه»**؛ یعنی شیخ در مبسوط. **«إن كانت البلاد متقاربة لا تختلف في المطالع»**؛ [آیا] «لاتختلف المطالع» یعنی کلّ بلدٍ؟ یا اهلال هلال نباید عقب جلو بشود؟ عبارت شیخ را ببینید؛ اصلاً ذهن را به این سمت نمی‌برد که «کل بلد له حکم نفسه».

«لاتختلف في المطالع كبغداد و البصرة، كان حكمها واحدا، و إن تباعدت، كبغداد و مصر، كان لكلّ بلد حكم نفسه. و هو القول الآخر للشافعيّة»؛ این را علامه می‌فرمایند. **«و اعتبر بعض الشافعيّة في التباعد مسافة التقصير»**؛ دو شهری که نماز در بین آن‌ها شکسته نمی‌شود. اگر نماز شکسته شود دیگر دو بلد هستند. این هم یک اعتبار است. **«و هو ثمانية و أربعون ميلا فاعتبر لكلّ بلد حكم نفسه إن كان بينهما هذه المسافة».**

اینجا منظور من است: **«و روي عن عكرمة أنّه قال: لأهل كلّ بلد رؤيتهم. و هو مذهب القاسم، و سالم، و إسحاق»**؛ یعنی قول عکرمه در کنار قول شیخ، در کنار قول شافعی، برای خودش یک امتیازی دارد. علامه که در اینجا سر اقوال می‌کنند و توضیح می‌دهند، اگر اقوال یکی بود که نمی گفتند «و روی عن عکرمه».

ببینید آن چه که در زمان ما معروف شده که مختار مرحوم آقای تهرانی، و مختار کتاب أسئلة حول رویة الهلال، و مختار کتاب اتحاد الآفاق و اختلافها است، که هم این‌ها تقویت کرده اند، در بیان منتهی علامه که در عبارت ابن قدامه هم هست، ریخت عبارتشان این است که بین پیشینیان از حیث امتیاز دقیق حکم، تنها می‌گویند «و روی عن عکرمه». یعنی «کل بلد له حکم نفسه» یک

قولی بوده منتسب به او که دیگران این جور نبودند. ای می‌گفتند «حکم کل بلد حکم جمیع بلاد» ای می‌گفتند «اتفاق مطالع و مغارب». یعنی چون دو بلد نزدیک هستند پس اهلال هلال برای آنها متحد است. نه اینکه بگویند به اهلال هلال چه کار داریم؟! بلکه باید در شهر خودشان ببینند و رؤیت، موضوعیت صفتی دارد! این از نظر بحث علمی خیلی دقت دارد و تفاوت می‌کند.

بنابراین این فرمایش ایشان که می‌گویند قول مشهور است؛ مشهور گفته اند در هر شهری ببینید حکم خودش میزان است، [تمام نیست]. کجا مشهور این را گفته اند؟! فقط عکرمه است که تصریح به این مبنا دارد. بله، وقتی ایشان در فضای رؤیت رفتند، آن هم با اصطلاح اصول متأخر، رؤیت موضوعی صفتی کردند، لامحاله بحث به‌صورت یک کانال قرار گرفته؛ موضوعی صفتی شده است. خب معلوم است که لازمه موضوعی‌ـصفتی بودن‌ـرؤیت، کل بلدٍ می‌شود. خب قضاء چه می‌شود؟ قضا هم حکومت است. حکومت یعنی توسعه تعبدی که اصالً ربطی به موضوع حکم اصلی شرعی ندارد.

شاگرد: راجع به کتاب أسئلة و کتاب اتحاد الآفاق، چه نکته‌ای مقصودتان بود؟ مقصودتان که صفتی نبود؟

استاد: مقصودم همین بود. چون تصریح می‌کنند «حکم کل بلد لنفسه».

شاگرد: علامه تهرانی نه، بقیه که نسبت دادی هم صفتی را می‌گویند؟

استاد: آنها تصریح به این می‌کنند که هر بلدی حکم خودش را دارد. «کل مکان مکان/ کل بقعة بقعة».

شاگرد: خب آنها اشتراک افق را هم می‌گویند. در این فرمایش شما دو مطلب را فرمودید.

استاد: خب اشتراک افق را معنا می‌کنند. اشتراک افقی که معنا بشود که باید در بلد رؤیت بالفعل داشته باشیم، اگر نداشته باشیم خالص! باید اطمینان داشته باشیم به «بموافقات افضل او مماثل»[2]. حالا خودتان عبارت را نگاه کنید. مطلبی که آقا فرمودهاند هم در فدکیه و هم در انجمن هست. همه را گذاشتم. افادات ایشان را ببینید. مطلبی که فی الجمله در ذهنم بود را عرض کردم. ولو بعداً اگر مجال بیشتری بشود عرض می‌کنم.

---

[1] منتهی المطلب، ج ۹، ص ۲۵۲-۲۵۶

[2] اسالة حول رویة الهلال ص۳۸

بازبینی #2
ایجاد شده 15 ژانویه 2026 10:04:40 توسط ... .
به روزرسانی شده 15 ژانویه 2026 11:01:35 توسط ... .